
PROFESINIŲ LŪKESČIŲ IR STUDIJŲ PROGRAMOS PASIRINKIMO SĄVEIKA

Nijolė Aukštuolytė

Mykolo Romerio universiteto Humanitarinių mokslų instituto Filosofijos katedra
Ateities gt. 20, LT- 08303 Vilnius
Telefonas 8-5-271 4628
El. paštas: nijola@mruni.eu

Anotacija. Vykstanti aukštojo mokslo reforma, universitetų tarpusavio konkurencija reikalauja vis didesnio dėmesio esamoms ir rengiamoms studijų programoms. Rengiant ir siūlant naujas studijų programas svarbu žinoti, kas ir kodėl ateina studijuoti. Straipsnyje analizuojama Viešojo saugumo fakulteto studentų profesinių lūkesčių ir studijų programos pasirinkimo sąveika, jų pasirinkimo motyvacija. Gauti rezultatai atskleidžia, kokie studentai renkasi VSF siūlomas studijų programas, išryškina ir leidžia kiekybiniu aspektu įvertinti studijų programos pasirinkimo veiksnius, palyginti mokančių ir nemokančių už studijas studentų prioritetus. Atliktas tyrimas leidžia daryti išvadą, kad studijų programa gali būti patraukli jauniems žmonėms net ir tuo atveju, jei už studijas tenka mokėti.

Pagrindinės sąvokos: profesiniai lūkesčiai, studijų programa, pasirinkimo prioritetai.

ĮVADAS

Lietuvoje daugėja studijų programų, jos konkuruoja tarpusavyje, vis labiau į konkurencinę kovą įtraukiamos ir užsienio universitetuose siūlomos programos. Vienos studijų programos ilgainiui laikosi populiarumo viršūnėje, kitos nėra tokios populiarios, vienos atsiranda, kitos „numiršta“. Studijų programų įvairovė, sklaida ir jų pasirinkimo kriterijai kelia klausimą, kokių ketinimų ir lūkesčių vedini abiturientai renkasi savo būsimąjį profesinį kelią. Rengiant ir siūlant naujas studijų programas svarbu žinoti, kas ir kodėl ateina studijuoti. Kiek jaunuoliai yra motyvuoti pasirinktos programos rimtoms ir sistemingoms studijoms, o ne suinteresuoti vien įgyti aukštojo mokslo diplomą. Šie ir panašūs klausimai yra aktualūs tiek dėstytojams, tiek tarpusavyje dėl jaunųjų protų konkuruojantiems universitetams bei kolegijoms.

Natūralu, kad studijų pasirinkimą įtakoja daug įvairių veiksnių: vertybinės orientacijos, individualūs poreikiai, socialinės erdvės siūlomos galimybės. Anot išsamaus sociologinio tyrimo autorių, studijų pasirinkimo motyvus formuoja tokie veiksniai kaip informacija, nuomonės, vertybės, sąlygoti pačios visuomenės¹. Kita vertus, jaunų žmonių lūkesčiai, jų

¹ Leonavičius, V., Rutkienė A. Aukštojo mokslo sociologija: studijų pasirinkimas ir vertinimas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010, p. 54.

motyvacija ir jiems sudarytos galimybės siekti savo gyvenimo tikslų ir realizuoti savo svajones nulems mūsų visuomenės ateities veidą.

Pastaraisiais metais netyla kalbos apie prastą studijų Lietuvoje kokybę ir neva geresnį jaunuolių parengimą užsienio universitetuose, nors argumentų šiuose teiginiuose dažnai nėra arba jie daugiau gandų lygio. Universitetų finansavimas taip pat negerėja ir vis daugiau jaunuolių yra priversti rinktis mokamas studijas, o gabiausieji dažnai išvyksta studijuoti svetur. Tokioje įvairiais gandas bei spekuliacijomis apipintoje, skirtingais interesais bei nevienodais lūkesčiais pagrįstoje situacijoje nelengva susiorientuoti konkrečiam jaunam žmogui renkantis savąjį profesinio gyvenimo kelią.

Šio **tyrimo tikslas** – išanalizuoti Viešojo saugumo fakulteto studentų profesinių lūkesčių ir studijų programos pasirinkimo sąveiką, su studijomis susijusias nuostatas ir ketinimus. Keliame klausimą, ar jaunuoliai, siekiantys įgyti aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir pasirinkę konkrečią studijų programą, yra tvirtai apsisprendę, kiek jų pasirinkimas yra tikslingas ir motyvuotas.

Tyrimo objektas – studijų programos pasirinkimo prioritetai.

Tyime sprendžiame šiuos **uždavinius**:

- ar skiriasi mokančių ir nemokančių už studijas jaunuolių apsisprendimas studijuoti konkrečioje studijų programoje;
- kokia yra profesijos pasirinkimą sąlygojusių lūkesčių tarpusavio dinamika bei koreliacija su studijų programos pasirinkimo motyvacija.

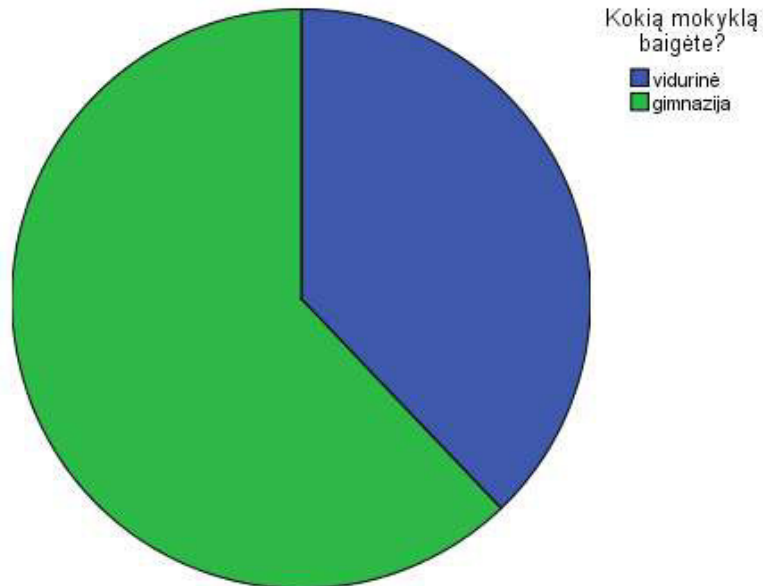
Tyime naudojames savo parengta anketa, kuria siekiama išsiaiškinti, kokios yra studijų programos pasirinkimo nuostatos ir lūkesčiai, susiję su būsima profesija. Tikimasi nustatyti studentų požiūrį į aptariamus dalykus, t.y. gauti subjektyvius jų įvertinimus. Gautų atsakymų analize siekiama atskleisti esmines nagrinėjamos problemos puses, įvertinti jas kiekybiniu aspektu ir nustatyti reikšmingus veiksnius bei jų sąveikas. Rezultatų analizėje remtasi literatūros šaltinių racionalios rekonstrukcijos, loginės ir statistinės analizės, apibendrinimo **metodais**.

Duomenų analizei naudojama kompiuterinė SPSS 16.0 programa.

TYRIMAS IR JO REZULTATŲ ANALIZĖ

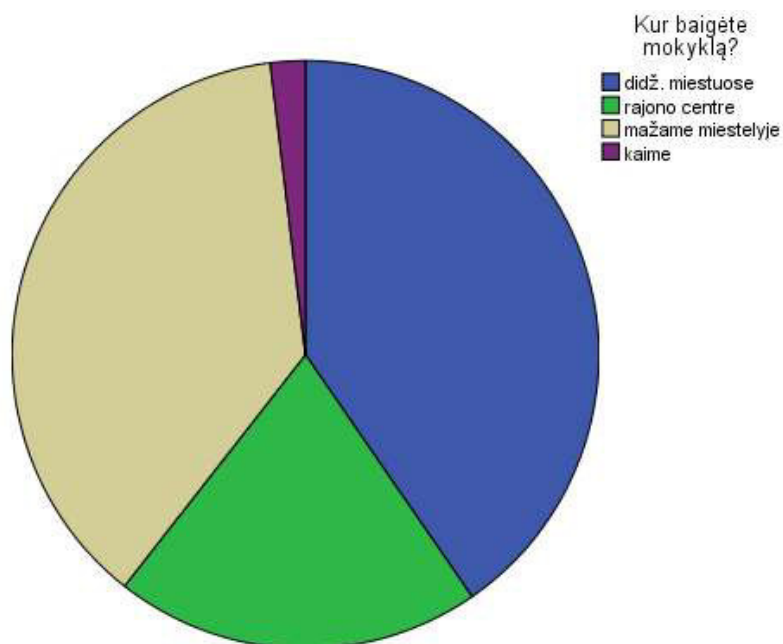
Tyime dalyvavo Viešojo saugumo fakulteto 72 pirmo ir 32 antro kurso studentai (viso 104), studijuojantys Teisės ir policijos veiklos, Teisės ir valstybės sienos apsaugos ir Policijos veiklos programose. Tiriamųjų amžiaus vidurkis 19,1 metų, iš jų – 47 merginos ir 57 vaikinai

(atitinkamai 45,2% ir 54,8%). 61,5 % apklaustųjų yra baigę gimnazijas ir 37,5 % - vidurines mokyklas. Skirtumai tarp vaikinių ir merginų nėra reikšmingi. Viešojo saugumo fakulteto siūlomų studijų programų tvirtėjančias pozicijas iliustruoja faktas, jog didesnė dalis stojančiųjų yra baigę gimnazijas (1 pav.).

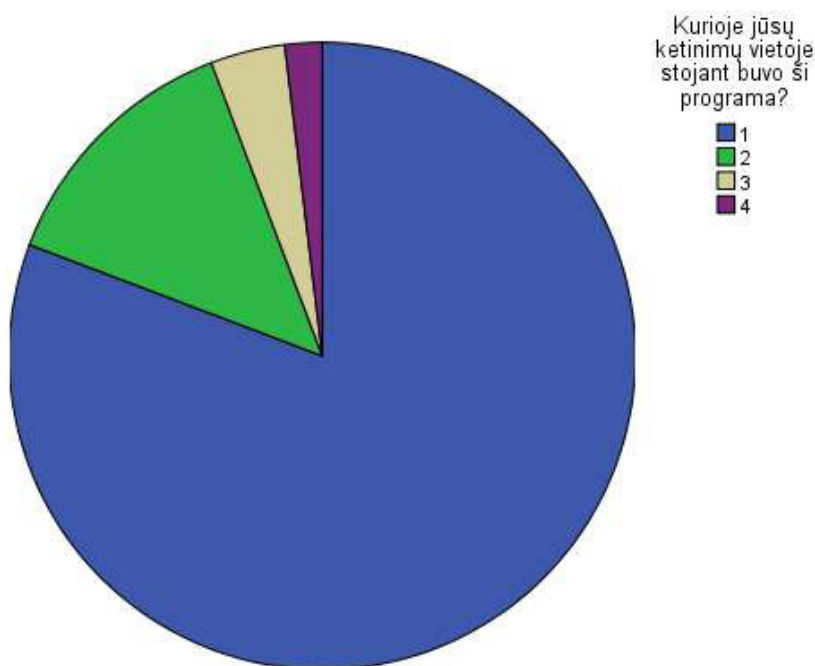
1 pav. Gimnazijas ir vidurines mokyklas baigusiujų santykis

Iš mūsų tyrime dalyvavusių studentų 60,6% mokėsi didžiuosiuose miestuose ir rajonų centruose, o 39,4% miesteliuose ir kaime (2 pav.).

2 pav. Mokyklos baigimo vietos santykis

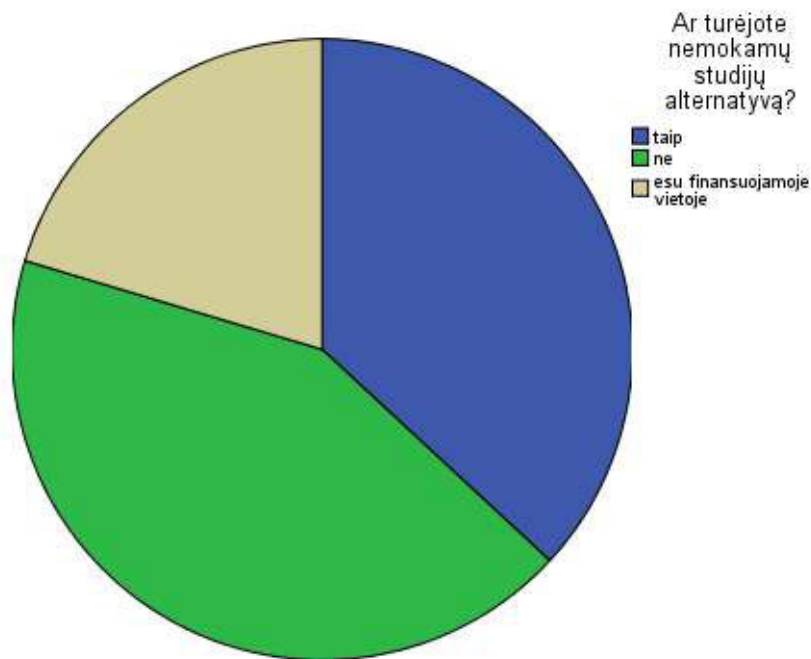
Studentų atsakymai į klausimą, kelias programas jie rinkosi ir kurioje pasirinkimo vietoje buvo jų dabar studijuojama programa, byloja apie jų apsisprendimą studijuoti konkrečioje studijų programoje (3 pav.). Pasirinkimų prioritetuose studijų programa, kurią jie dabar studijuoja, dominuoja (modos reikšmė – 1, mediana 1). Ją pirmuoju numeriu rinkosi absoliuti dauguma apklaustųjų – 80,8%, antruoju numeriu – 13,5%. Tai statistiškai reikšmingas rodiklis ir džiuginantis faktas, jog studijuoti rengiasi būsimai profesijai motyvuoti jaunuoliai. Dauguma iš jų (84,6%) savo profesinę ateitį sieja su policijos veikla, tik 6 jaunuoliai (5,8%) norėtų dirbti teisės srityje ir 10 (9,6%) kitur.

3 pav. Studijų programos vieta pasirinkimų sąrašė

Iš mūsų tyrime dalyvavusių jaunuolių, 83 (79,8%) moka už studijas, nors beveik pusė iš jų – t.y. 38 (45,8 %), nurodė turėję nemokamų studijų alternatyvą, bet jos atsisakė vardan jų lūkesčius labiau atitinkančios studijų programos (4 pav.). Tai iliustruoja tikslingą studijų programos pasirinkimo motyvaciją.

Tyrime analizavome, ar jaunuolių, pasirinkusių dabar studijuojamą programą, nors ir turėjusių nemokamų studijų alternatyvą, pasirinktų programų kiekis ir prioritetai skyrėsi nuo bendrų vidurkių. Tokių jaunuolių buvo 38. Kaip parodė rezultatai, net 24 iš jų buvo pasirinkę daugiau negu 4 programas. Taigi, galėjo studijuoti kitoje programoje nemokamai, bet pasirinko šios programos mokamas studijas.

4 pav. Mokamų ir nemokamų studijų alternatyvos

Dar palyginome, kaip pasiskirstę programų kiekio ir prioritetų procentinės išraiškos priklausomai nuo respondentų atsakymų į klausimą apie nemokamų studijų alternatyvą (1 lentelė).

1 lentelė. Programų kiekio ir pasirinkimo prioritetų santykis su mokamų/nemokamų studijų alternatyva

	Ar turėjote nemokamų studijų alternatyvą?	Pasirinkusių nuo 1 iki 4 studijų programų (%)	Studijuojamą programą rinkosi pirmu numeriu (%)
1.	Taip, bet pasirinkau šią programą	36,8	78,9
2.	Ne, pritrūko balų	68,2	88,6
3.	Esu finansuojamoje vietoje	47,6	66,7
4.	Viso	52,9	80,8

Lentelė atskleidžia tam tikrus dėsningumus. Pirmiausia, tik du trečdaliai iš tų, kurių studijas finansuoja valstybė, šiai programai buvo suteikę didžiausią prioritetą ir tik 47,6% jų apsiribojo 1 – 4 programų paketu. Vadinasi, jie suteikė sau didesnę pasirinkimo laisvę, o sulaukę rezultatų, dalis jų priėmė pragmatinį sprendimą ir pasirinko nemokamas studijas. Tie, kuriems pritrūko balų į nemokamas vietas, buvo labiau orientuoti studijuoti Viešojo saugumo fakultete. Daugiau negu du trečdaliai jų apsiribojo 1 – 4 programų paketu (25% iš viso tepasirinko vienintelę programą), o beveik 90% studijuojamą programą rinkosi pirmoje

vietoje. Tai byloja apie labai ryškiai išreikštą jų profesinę motyvaciją. Tie, kurie nepateko į finansuojamas vietas, nors kitur turėjo tokią galimybę, irgi labai aiškiai išreiškė savo norą studijuoti mūsų siūlomose programose, 78,9% pasirinkdami jas pirmuoju numeriu. Skirtingai nuo antrosios grupės, jie buvo palikę sau didesnę pasirinkimo laisvę (tik 36,8% ribojosi iki 4 programų), bet kai reikėjo priimti galutinį sprendimą, paaukojo galimybę studijuoti nemokamai. Drįsčiau teigti, kad jie taipogi stipriai profesiskai motyvuoti.

Kadangi pernai startavo 3,5 metų trukmės programa, buvo įdomu pasiaiškinti, ar tai yra reikšmingas faktorius, daugiau ar mažiau nulėmęs jaunuolių apsisprendimą renkantis studijas. Atsakydami į šį klausimą: ar trumpesnė studijų trukmė (3,5 metų vietoj 4) įtakojo programos pasirinkimą ir nulėmė jų apsisprendimą, 82,7% studentų vienareikšmiškai teigė – ne. Tame tarpe ir 81,9% iš tų, kurie moka už savo studijas, atmetė studijų trukmės įtaką savajam pasirinkimui. Vadinas, patraukli ir paklausė darbo rinkoje specialybė gali pritraukti jaunus žmones net ir tuo atveju, jei už tas studijas teks mokėti pinigais ir laiku. Manychiau, kad šio faktoriaus nereikėtų ignoruoti rengiant naujas studijų programas. Trumpesnis kelias iki išsvajoto diplomo ir piniginis įnašas į savo studijas nėra lemiantis studijų pasirinkimą veiksnys. Kita vertus, atsakymai į klausimą, ar 3,5 metų pakaks įgyti reikiamas žinias ir gebėjimus, byloja, kad šiuo klausimu studentai nėra tokie vieningi. 53,8 % apklaustųjų linkę manyti, jog tokios trukmės studijos yra pakankamos, tuo tarpu 27,9% laikosi priešingos, o 16,3 % neturi savo nuomonės šiuo klausimu. Tarp mokačių už studijas požiūris analogiškas. Atsakymas taip sudaro 55,4% , ne – 28,9 %, nežinau – 15,7%. Kiek labiau skiriasi turėjusių nemokamų studijų alternatyvą ir jos neturėjusių atsakymai. Pirmieji labiau linkę trumpesnes studijas laikyti pakankamomis (60,5% prieš 21,1%), o antrųjų atsakymų pasiskirstymas ne toks ryškus (50,0% taip prieš 36,4% ne). Tačiau tendencijos išlieka vienos krypties.

Tyrime taip pat analizuotas klausimas, kokia yra profesijos pasirinkimą sąlygojusių lūkesčių tarpusavio dinamika bei koreliacija su studijų programos pasirinkimo motyvacija. Darėme prielaidą, kad labiausiai motyvuotais galime laikyti šią programą pirmuoju ar netgi vieninteliu numeriu pasirinkę jaunuoliai (A grupė) bei tie, kurie turėjo nemokamų studijų alternatyvą, bet pasirinko su policijos veikla susijusią programą (B grupė). Kartu bandėme palyginti, ar skiriasi mokačių (C grupė) ir nemokačių už studijas studentų (D grupė) pasirinkimai. Palyginimui ėmėme visų studentų pateiktų atsakymų vidurkius (O grupė).

2 lentelė. Studentų profesinių lūkesčių dinamika skirtingose tiriamųjų grupėse

Lūkesčiai, paskatinę rinktis programą	Tiriamieji				
	Visi tiriamieji (0 grupė)	A grupė	B grupė	C grupė	D grupė
Profesijos prestižas	2,72	2,7	2,43	2,59	3,21
Geras atlyginimas	3,44	3,42	3,13	3,39	3,67
Profesijos nauda visuomenei	2,63	2,63	2,68	2,63	2,67
Tėvų ar draugų įtaka	5,33	5,31	5,47	5,3	5,43
Teisinės žinios ir policijos darbo išmanymas	3,29	3,2	3,29	3,31	3,19
Universiteto baigimo diplomas	5,05	5,1	5,13	5,12	4,76
Kita	4,13	3,92	4,62	4,14	4,68

Peržvelgus lūkesčių vertinimus išryškėjo studentų teikiami prioritetai (2 lentelė). Aukščiausiai studentai (išskyrus B ir C grupę) linkę vertinti profesijos naudą visuomenei – 2,63 (skalėje nuo 1, išreiškiančio svarbiausią dalyką, kuriam respondentas skiria pirmą vietą, iki 7, žyminčio mažiausiai vertingą). Visose lyginamose grupėse vertinimai labai panašūs². Antroje vietoje studentai renkasi profesijos prestižą ir perspektyvumą – 2,72. Natūralu, kad pasirenkant studijų programą jaunuoliams rūpi būsimos profesijos prestižas, nors, anot klasikinių profesijos prestižo tyrimų, žmonės savo profesijos prestižą yra linkę padidinti³, o taip pat jos perspektyvumas darbo rinkoje. Tačiau B ir C grupėse šie vertinimai susikeičia vietomis pagal svarbumą (prestižo su profesijos nauda visuomenei). B grupėje svarbiausias yra profesijos prestižo ir perspektyvumo lūkestis lyginant su kitų grupių pasirinkimais ir bendru vidurkiu. C grupėje šis skirtumas ne toks ryškus. Dar vienas įdomus aspektas išryškėja D grupėje. Tiems, kurių rengimą finansuoja valstybė, svarbiausia – profesijos nauda visuomenei (2,67), tačiau antroje vietoje – ne profesijos prestižas ir jos perspektyvumas darbo rinkoje (3,21) bet teisinės žinios ir policijos darbo išmanymas (3,19), nors skirtumas tarp šių pasirinkimų – labai nežymus.

² Palyginimui galime paimti tyrimo, analizuojančio posovietinės Lietuvos gyventojų vertybes, rezultatus. Darbo vertybių hierarchijoje čia pirmoje vietoje yra geras atlyginimas. 1990 metais taip vertino 79%, o 1999 metais 93% respondentų. Tuo tarpu profesijos nauda visuomenei yra vertinama atitinkamai 47%, ir 29%. Plačiau žr.: Juknevičius, S. Skirtingumo dimensijos. Lietuvos gyventojų vertybės europiniame kontekste. Vilnius, 2002, p.50.

³ Coxon, A. P. M. Images of Social Stratification: Occupational Structures and Class. London, 1986, p.16.

Tarp mažiausiai reikšmingų dalykų apklausti studentai nurodė poreikį tiesiog gauti diplomą bei tėvų ir draugų įtaką. Tai galioja visoms grupėms. Tačiau nemokančių už studijas studentų požiūris diplomo įgijimo atžvilgiu kiekybiškai skiriasi. Valstybės finansuojami studentai su diplomu sieja didesnius lūkesčius (4,76) negu mokantys už savo studijas patys (5,12). Šiame tyrime nesiekėme VSF studentų profesinių lūkesčių ir studijų programos pasirinkimo prioritetų lyginti su kitose studijų programose studijuojančių lūkesčiais ir prioritetais. Tai galėtų būti platesnio tyrimo objektas.

IŠVADOS

Tyrimas išryškino, kiek tikslingai tiriamieji rinkosi studijų programas ir kas įtakojo jų pasirinkimą. Rezultatų analizė leidžia atskleisti tam tikras tendencijas. Pirmiausia, gauti rezultatai byloja apie aiškiai išreikštą tiriamųjų motyvaciją ir teikiamą prioritetą pasirinktai konkrečiai studijų programai. Tačiau išryškėjo įdomus faktas, kad esantys valstybės finansuojamose vietose studentai buvo mažiau motyvuoti konkrečiai studijų programai. Tuo tarpu mokantys už studijas jaunuoliai teikė prioritetą pasirinktai studijų programai (beveik pusė iš jų – 45,8 % netgi turėdami nemokamų studijų alternatyvą kitose programose).

Antra, studijų programos pasirinkimą labiausiai įtakojo lūkesčiai, susieti su būsimos profesijos nauda visuomenei bei profesijos prestižu ir perspektyvumu. Tuo tarpu trumpesnė studijų trukmė tiriamiesiems nebuvo reikšmingas faktorius, lėmęs studijų programos pasirinkimą. Trumpesnis kelias iki išsvajoto diplomo ir mažesnis piniginis įnašas į savo studijas nėra lemiantis veiksnys jaunuoliams apsisprendžiant dėl studijų programos. To nederėtų ignoruoti rengiant naujas studijų programas.

Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad paklausi darbo rinkoje ir atitinkanti jaunuolių profesinius lūkesčius studijų programa gali tapti patrauklia studijoms net ir tuo atveju, jei už studijas reikės mokėti.

LITERATŪRA

1. Barnett, R. *The Idea of Higher Education*. London: The Society for Research into Higher Education and Open University Press, 2009.
2. Bertran, Y. *Contemporary Theories and Practice in Education*. Atwood Publ. Education, 1993.
3. Coxon, A. P. M. *Images of Social Stratification: Occupational Structures and Class*. London, 1986.
4. Čiužas, A., Ratkevičienė, V., Stankevičius, P., Vosyliūtė, A. *Akademinis jaunimas: gyvenimo būdas ir vertybės*. Vilnius: VPU leidykla, 2005.
5. Juknevičius, S. *Skirtingumo dimensijos. Lietuvos gyventojų vertybės europiniame kontekste*. Vilnius, 2002.

6. Leonavičius, V., Rutkienė A. Aukštojo mokslo sociologia: studijų pasirinkimas ir vertinimas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010.
7. Minogue, K. The concept of the University. London: Transaction Publ., 2005.
8. Taljūnaitė, M. (sudarytoja ir ats. red.). Socialinis struktūrinimasis ir jo pažinimas. Vilnius: Friskas, 1999.
9. Vaitkevičius, R., Saudargienė, A. Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose. Kaunas: VDU leidykla, 2006.

INTERACTION BETWEEN PROFESSIONAL EXPECTATIONS AND STUDY PROGRAMME CHOICE

Nijolė Aukštuolytė*
Mykolas Romeris University

Summary

The current reform of higher education and increased competition among universities are demanding more and more attention to the study programmes which are being updated or prepared. When preparing and offering programmes it is important to know who is going to study and why. A variety of factors influence future students to choose study programmes: the evaluative orientation of young people, their individual needs, possibilities offered by social sense, etc. The paper deals with interaction between students' professional expectations, the choice of study programme and how motivated the choice of profession is. The paper analyzes the problem of young people self-determination to acquire academic background in a chosen particular study programme and recognition that their option is purposive and reasoned. Internecine dynamics of expectation of profession choice and correlation together with motivation of study programme choice have been analyzed in the investigation. The total of 104 first-year and second-year students from Mykolas Romeris University the Faculty of Public Security took part in the investigation. The average age of the respondents is 19.1 years, among them 47 females and 57 males.

The analysis of the results is based on the generalization methods of rational reconstruction of bibliography and statistical and logical analysis. For the analysis of database SPSS 16.0 for Window, a popular statistical software was used.

The data from the questionnaire show which young people choose the study programmes offered by the Faculty of Public Security. The investigation has developed particular tendencies in choosing study programmes. Firstly, students who pay for studies are much more motivated. Some of them have had the alternative of free studies; however, they have chosen paid studies which are of high priority. The fact speaks for itself: students' professional motivation is highly developed. Secondly, expectations connected with future profit in favour of society, prestige and forward planning also influence the choice of a study programme. Thirdly, shorter duration of studies (3.5 instead of 4 years) has not been a significant and determinant factor to a person of our study. The above mentioned facts should not be ignored in preparation of new study programmes. Neither a shorter way leading to a desirable diploma nor less monetary contribution to their studies is a decisive factor to young self-determined people in acquiring the study programme. The fulfilled investigation lets to conclude that marketable and adequate study programme can be desirable even in the case of payment.

Keywords: professional expectations, study programme, choice priorities.

Nijolė Aukštuolytė *, Mykolas Romeris universiteto Humanitarinių mokslų instituto Filosofijos katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: epistemologija, kalbos filosofija, mokslo filosofija, humanistinė psichologija.

Nijolė Aukštuolytė *, Mykolas Romeris University, Institute of Humanities, Department of Philosophy, Assoc. Prof. Dr. Research interests: epistemology, philosophy of language, philosophy of science, humanistic psychology.